

Gradani Iraka moraju držati oba oka otvorena, jedno da gleda u budućnost, a drugo u prošlost.

- Dr. Rafid al-Husseini
predsjednik Društva za zaštitu masovnih grobnica

Uvod

Otkriće masovnih grobnica u Iraku živo je svjedočanstvo o brutalnosti režima Sadama Huseina i izazovima koje nosi izgradnja pluralističke države zasnovane na zakonu. I mrtvi i živi su žrtve zločina zakopanih u ovim grobnicama. Ne možemo vratiti stotine hiljada nestalih Iračana. Ali, identifikacija što je moguće većeg broja tijela i pronalaženje odgovornih za njihovu smrt pomoći će da se ostvari napredak i izgradi društvo koje poštuje i štiti temeljna ljudska prava i dignitet.

Masovne grobnice

U Iraku se masovnim grobnicama smatraju neobilježene lokacije u kojima se nalazi najmanje šest tijela. Neke se mogu identificirati na osnovu humki na površini zemlje ili zato što izgledaju kao duboke jame koje su naknadno, vještački ispunjene. Neke starije grobnice je teže identificirati jer su ih vremenom prekrili vegetacija i nanosi.

Tim koalicije i Iračani ispituje masovne grobnice. Fotografija: CPA

Ožalošćena Iračanka pored ostatka ekshumiranih iz masovne grobnice.
©Fotografija: AP

Grobnice su otkrivene u raznim dijelovima zemlje i u njima se nalaze pripadnici svih većih vjerskih i etničkih grupa koje postoe u Iraku, kao i strani državljanji, uključujući Kuvajćane i Saudijce. Prijavljeno je preko 250 grobnica, od kojih je do danas potvrđeno oko 40. Kao posljedica pogubljenja, ratova ili neslaganja sa tekućom politikom, preko milion Iračana se smatra nestalim, a vjeruje se da se stotine hiljada nalaze u masovnim grobnicama. Većina masovnih grobnica otkrivenih do danas povezuje se sa pet najvećih zlodjela koje je počinio Sadamov režim.

- Napad na Kurde iz Barzani plemena 1983.g., kada su režimske snage opkolile oko 8.000 Kurda u sjevernom Iraku i pogubili ih u pustinji, daleko od njihovih domova.
- Napad na Anfal 1988.g., tokom kojeg je nestalo čak 182.000 ljudi. Većina muškaraca je odvojena od svojih obitelji i ubijena u pustinjama u zapadnom i jugozapadnom Iraku. U masovnim grobnicama su, takođe, pronađeni ostaci žena i djece.
- Hemijski napadi na kurdska sela između 1986. i 1988.g., uključujući i napad na selo Halabja tokom kojeg su na civilno stanovništvo bačeni hemijski agensi sarin, VX i tabun i u kojim je 5.000 ljudi ubijeno na licu mjesta. Napadi su ostavili za sobom dugoročne zdravstvene probleme, smrt kao posljedicu oboljenja uzrokovanih ovim agensima i urodene mane kod novorodene djece hiljada ljudi iz tog područja.

- Masakr Šita u Iraku 1991.g., nakon njihove pobune na kraju Zaljevskog rata, u kojem su desetine hiljada vojnika i civila ubijeni u području Basre i Al-Hilla.
- Masakr Kurda u 1991.g. čije su žrtve bili civilni i vojnici koji su se nakon Zaljevskog rata borili za autonomiju sjevernog Iraka.

Protivnici i kritičari režima iz svih vjerskih i etničkih grupa su, takođe, ubijani i ukopavani u masovne grobnice. Smatra se da se većina tih grobnica nalazi u zatvorima i bivšim vojnim objektima ili u njihovoj blizini. Ovi zločini su postali ozloglašeni i sveprisutni. Hiljade drugih Iračana, uključujući i stanovnike močvara na jugu Iraka i Šite, koji su stradali sedamdesetih i osamdesetih, kao i studenti koji su učestvovali u pobuni u Najafu 1999.g., također možda leže u masovnim grobnicama širom Iraka.

Strateški plan za masovne grobnice

Privremena vlast koalicije (CPA), u saradnji sa prelaznim Ministarstvom za ljudska prava Iraka, implementira program identifikacije ostataka u grobnicama i prikupljanja dokaza o počinjenim zlodjelima radi budućih krivičnih gonjenja. Ovi ciljevi predstavljaju odgovor na potrebe ožalošćenih porodica i potrebe za odgovornošću i pravdom.

Program je pripremljen u saradnji sa iračkim stručnjacima, međunarodnim organizacijama za ljudska prava i poznatim forenzičarima.

Informiranje i obuka javnosti

Prva faza plana, provedena u prvih nekoliko sedmica poslije rata, bavila se potrebom informiranja i obrazovanja javnosti. Istraživači iz vojnih struktura i Privremene vlasti koalicije, advokati i forenzičari uključili su se u obiman projekat prikupljanja, koordiniranja i verifikacije informacija prijavljenim masovnim grobnicama. Pored toga, mediji, nevladine organizacije, lokalne i vjerske vode pomogli su da se Iračani upoznaju sa znacajem masovnih grobnica i potrebe da se one zaštite i ne diraju, kao i da se obrade da pruže informacije o mogućim masovnim grobnicama. Po potrebi, vojni i civilni timovi su odlazili na ključne lokacije kako bi pomogli lokalnim vodama da stanovništvo pozovu na strpljenje i organizirani i odgovarajući otpkop grobnica. Organizirana je obuka kako bi se ublažila oštećenja grobnica pred naletom emocijama vodenih ljudi. Obuka se fokusirala na teme kao što su:

Pripadnik koaliciskog tima vrši antropološku ekshumaciju ostataka. Fotografija: CPA

- Kako pažljivo i detaljno ispitati lične stvari
- Kako sistematski evidentirati identificirane ostatke
- Zašto je važno izdati smrtovnice
- Kako organizirati naknadni ukop na dostojanstven način
- Kako intervjuirati svjedoke i dokumentirati podatke nadene na licu mesta

Početna "navala na grobnice" ožalošćenih porodica brzo je prestala, a izvještaji ukazuju da je nalet porodica pretrpjelo samo 11 od stotina poznatih grobnica.

Prikupljanje dokaza i forenzička obrada lokacije

Druga faza plana obuhvata zvanično prikupljanje dokaza. Forenzička obrada lokacije uključuje prikupljanje podataka kao što su precizan položaj grobnice, broj posmrtnih ostataka u grobnici, približna starost grobnice, porijeklo žrtvi i druge informacije u vezi stanja grobnice, kao što je vrsta tla, vremenske prilike i logističke potrebe.

U maju 2003.g., engleska nevladina organizacija *International Forensic Center of Excellence for the Investigation of Genocide* (INFORCE), sklopila je ugovor sa Engleskom vladom da radi sa Privremenom koalicijском vlasti na pripremi standarnih procedura za forenzički rad. Stručnjaci INFORCE-a su, također, uradili 15 početnih forenzičkih obrada lokacija. Od tada do danas timovi iz Danske, Ujedinjenog kraljevstva i Sjedinjenih Američkih Država su vršile forenzičke obrade lokacija, u koordinaciji sa Forenzičkim timom Privremene koalicijске vlasti. Finska vlast planira da pošalje jedan tim u januaru 2004.g.

Ekshumacije

Trenutno je plan da se od svih obradenih lokacija izabere između 8 i 20 lokacija za punu ekshumaciju, u skladu sa niže navedenim kriterijima:

- Lokacija mora biti ilustrativan dokaz određenog zločina ili perioda u kojem je počinjeno neko od više navedenih zlodjela,
- Lokacija mora biti općenito nedirana, kako bi mogla poslužiti kao dokaz za zločin protiv čovječnosti, npr. rupe od metka u 100 lobanja,
- Lokalno stanovništvo se mora složiti sa ekshumacijom i pratećim mjerama na osiguranju lokacije.

Međunarodni timovi će uraditi ekshumacije i, kad god je moguće, raditi zajedno sa Iračanima kako bi ih obučili da u budućnosti i sami rade ekshumacije. Švedska vlast je izrazila spremnost da donira šatorsku opremu za smještaj forenzičkih timova na samim lokacijama tokom njihovog rada.

Iračani ispituju ostatke. Fotografija: CPA

Obuka i angažman Iračana

Angažman samih Iračana je neophodan za uspješnu implementaciju strategije za masovne grobnice i prebrojavanje žrtava režima. Iračani iz svih krajeva su izrazili želju da učestvuju u tom procesu kako bi što prije ostvario napredak. U skladu s tim, pokrenuti su programi kako bi se Iračani obučili za ekshumacije u organizaciji lokalne zajednice, a koje su usmjerene na humanitarnu identifikaciju nestalih. To će omogućiti Iračanima da izvode i učestvuju u ekshumacijama u onim masovnim grobnicama koje nisu odabrane za punu forenzičku ekshumaciju međunarodnih timova.

Također, planira se i dugoročna specijalistička obuka za stručnjake za forenzičke ekshumacije i istraže koja će biti zasnovana na nedavno urađenim procjenama forenzičkih kapaciteta Iraka. Odabrani irački doktori i arheolozi trenutno prolaze početnu obuku o procedurama humanitarne identifikacije, ali

postoji velika potreba za dodatnom obukom kako bi se osiguralo da se ostaci obraduju na dostojanstven način. Iračkim medicinskim ispitivačima će trebati međunarodna pomoć, obuka i sredstva za obnovu i opremu iračkih forenzičkih laboratorija.

Identifikacija nestalih i pravda

Masovne grobnice mogu pružiti dosta odgovora. One kriju istinitu priču o tome što se desilo najdražima – i kada – i one daju dokaze o tome ko je odgovoran. Ti odgovori su ključni za promociju pomirenja i pravde.

Iračani trenutno razmatraju kako da uspostave irački Ured za nestala lica ili neko slično tijelo gdje će pristizati svi podaci o nestalim licima nadjenim u masovnim grobnicama, uključujući dokumenata (kao što su naredena o pogubljenju) i svjedočenja svjedoka.

Iračani, također, razmatraju mogućnosti krivičnog gonjenja onih koji su počinili zločina protiv čovječnosti i ratne zločine u Iraku kroz proces koji bi predvodili sami Iračani uz pomoć i podršku međunarodne zajednice.

Član Privremene koalicijске vlasti ispituje dokaz. Fotografija: CP

Fotografije u ovoj publikaciji su napravljene na raznim lokacijama sa masovnim grobnicama i predstavljaju očite dokaze o brutalnosti Sadama Huseina.

Ured za demokratiju, ljudska prava i rad
Ured za odnose s javnošću
Washington, DC
19. decembar 2003.g.

Masovne grobnice u Iraku:

Otkrivanje zlodjela

